

Отже, ми притримуємося тієї точки зору, що реституція є самостійним способом захисту порушених прав та специфічним наслідком недійсності правочину. Немає логіки в тому, щоб взяти юридичну конструкцію і вкласти в неї інший зміст. Реституція зберігає в цивільному праві України таку специфічну рису, як попередній характер захисту, який може бути спростований позовом про відшкодування. Не може бути заявлена реституційна вимога, якщо річ знаходиться не у сторони правочину, а в третьої особи.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст.356.
2. Матвеев И.В. Правовая природа недействительных сделок. Москва: ООО «Издательство Юрлитинформ», 2002. 176 с.
3. Харитонов Є. О., Харитонova О. І., Старцев О. В. Цивільне право України: підручник. Вид. 3, перероб. і доп. Київ: Істина, 2011. 808 с.
4. Тузов Д.О. Теория недействительности сделок: опыт российского права в контексте европейской правовой традиции. Москва: Статут, 2007. 602 с.

*Гурзель Ю.В.
студентка юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного Університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри
цивільного права і процесу ТНЕУ
Труфанова Ю.В.*

МАЙНОВІ ПРАВА АВТОРА ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ

Вивчаючи історичні сторінки минулого, можна зробити висновок, що інтелектуальна власність виникла багато тисячоліть тому. Ще первісні люди намагалися реалізувати свою творчість шляхом наскальних малюнків та оздоблення візерунками різноманітних предметів. Проте, утвердження правової охорони результатів творчої діяльності, визнання за авторами майнових прав відбулося значно пізніше і пройшло довгий шлях. На сьогодні авторське право і суміжні права без перебільшення можна назвати одними з найскладніших сфер у цивільно-правовому регулюванні.

Як відзначає В.В. Луць, майнові права інтелектуальної власності мають певну економічну цінність і в умовах ринкової економіки стають товаром, що реалізується переважно на договірних засадах. Вони можуть відповідно до закону бути вкладом до статутного фонду (капіталу) юридичної особи, предметом договору застави та інших зобов'язань, а також використовуватись в інших відносинах [1, с. 41].

Закон України «Про авторське право і суміжні права» у ч. 1 ст. 8 визначає, що об'єктами авторського права є твори у галузі науки, літератури і мистецтва. Для отримання авторсько-правової охорони твір повинен відповідати двом умовам, які в доктрині авторського права називають критеріями охороноздатності твору. Такими умовами є:

твір повинен бути результатом творчої діяльності. Творчість – це унікальна здатність людини, нерозкрита таємниця діяльності людського мозку.

твір повинен бути виражений у певній об'єктивній формі. До тієї миті, поки твір не став існувати поза свідомістю автора, не перетворився на самостійний об'єкт, немає необхідності законодавчо встановлювати правовий зв'язок між автором і його твором [2].

Майнова цінність авторського права виявляється в можливості власника прав здійснювати контроль за використанням його творчості, завдяки чому вона перебуває в суворій залежності від можливостей, які має власник прав у галузі їх охорони¹⁴. Майнові авторські права утворюють для автора виключну правомочність самостійно використовувати твір та дозволяти або забороняти використання твору іншим особам. Перелік виключних майнових прав передбачений законодавством чітко й однозначно: це виключне право на використання твору та виключне право на дозвіл або заборону використання твору іншими особами. Останнє право забезпечує відтворення творів, їх публічну демонстрацію і публічний показ, а також переклад, переробку, адаптацію, аранжування та інші подібні зміни. Також автор може розповсюджувати твори шляхом першого продажу та імпортувати примірники творів. Існують твори, але складені спільною творчою працею співавторами. Такий твір утворює одне нерозривне ціле і жоден із співавторів не може без достатніх підстав відмовити іншим у дозволі на опублікування, інше використання або зміну твору. Якщо твір, створений у співавторстві, складається з частин, кожна з яких має самостійне значення, то кожен із співавторів має право використовувати створену ним частину твору на власний розсуд, якщо інше не передбачено угодою між співавторами.

Проте, існують випадки, коли порушують право інтелектуальної власності, тобто вчиняють плагіат. За пунктом «в» статті 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права», визначається, що плагіат – це оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору, що у свою чергу є порушенням авторського права на твори у галузі науки, яке дає підстави для судового захисту [2]. Сьогодні в Україні досить гостро постала проблема плагіату саме в науці. За захистом свого авторського права і (або) суміжних прав суб'єкти авторського права та суміжних прав мають право звертатися в установленому порядку до суду та інших органів відповідно до їх компетенції. При порушенні будь-якого авторського права особа має право вимагати визнання та поновлення своїх прав, у тому числі забороняти дії, що порушують авторське право і (або) суміжні права чи створюють загрозу їх порушення, подавати позови до суду про відшкодування моральної (немайнової) шкоди, вимагати, в тому числі у судовому порядку, публікації в засобах масової інформації даних про допущені порушення авторського права і (або) суміжних прав та судові рішення щодо цих порушень тощо [3, с. 73].

Слід відрізнити плагіат від цитування. Так, згідно із п. 1 ст. 21 Закону України «Про авторське право і суміжні права», допускається вільне використання творів без згоди автора (чи іншої особи, яка має авторське право), але з обов'язковим зазначенням імені автора та джерела запозичення, у випадках, зокрема, використання цитат (коротких уривків) з опублікованих творів в обсязі, виправданому поставленою метою. Отже, дозволяється використання цитат з творів, якщо це зумовлено, зокрема, науковим характером, зокрема й у навчальних роботах, за умови зазначення імені

законом інтереси інших осіб. Усякі дії, що перешкоджають власникові на власний розсуд користуватись своїм майном повинні бути припинені способами, установленими законом. Потрібно не забувати, що характер способів, вибраних для захисту свого права, повинен відповідати характеру порушених правовідносин.

Одним із способів відновлення прав власника, що мають речово-правовий характер в судовій практиці є витребування майна із чужого незаконного володіння. Цей спосіб отримав назву « віндикація » (від лат. vindico - захищаю, заявляю претензію, вимагаю). Застосовується віндикація тоді, коли у власника зберігається право власності, але він не може його здійснювати, так як річ вибула із його володіння і знаходиться у неправомірному (незаконному) володінні іншої особи. Реалізується право на захист шляхом звернення особи до суду з позовом про витребування майна з чужого незаконного володіння, який отримав назву « віндикаційний позов ». Тобто, віндикаційний позов - це позов неволодіючого власника до незаконно володіючого невласника з метою відновлення порушеного володіння річчю шляхом вилучення її з натури [1, с. 38]. Такий позов використовується власником для витребування речі, володіння над якою ним втрачено.

О.Ю. Скворцов називає три ознаки традиційного віндикаційного позову: вибуття речі із володіння власника; перехід речі у володіння не власника за незаконними підставами; відмова не власника задовольнити вимоги власника на повернення йому речі [3, с. 20]. Згідно його тверджень відсутність навіть одного вищезгаданого елемента позбавляє звернення до суду з віндикаційним позовом. Проте ми не погоджуємось з таким складом віндикаційного позову і вважаємо, що до ознак традиційного віндикаційного позову потрібно віднести відсутність договору між власником та незаконним володільцем.

В контексті нашого дослідження неможливо залишити поза увагою схожість віндикаційних вимог з іншими способами захисту права власності, адже наша увага зосереджена також на чіткому виборі способу захисту свого права власності у разі його порушення. Віндикаційні вимоги надто схожі з реституційними і за викладом, і за сутністю, бо особа, яка набула майно за недійсним правочином, не є його власником, а значить, утримує майно як незаконний володільць. Проте при задоволенні таких вимог складається ситуація, коли одній особі повертається її майно, а вона одночасно не зобов'язується судом повернути другій стороні одержане за недійсним правочином. Ми не згодні з пропозиціями деяких вчених, що цим для реституції створюється якийсь особливий, виключний режим, не властивий для приватноправових способів захисту [4, с. 96]. Реституція є найбільш прийнятним способом захисту прав особи за недійсним правочином, який відповідає і приватноправовим засадам, і засадам справедливості. Спасибо-Фатєєва І. В. вказує на те, що в іншому випадку виходило б, що коли недійсний правочин не створює юридичних наслідків, то чого хвилюватися і вимагати від суду діяти усупереч принципам приватного права. У цьому разі ми опиняємося ще в суперечливішій ситуації, бо знаємо, що і кому належить, більше того – це доведено в судовому порядку, але не реагуємо на таке становище, коли річ перебуває у фактичному володінні однієї особи, а право на це майно належить іншій особі [3, с. 16-19].

Для того, щоб вирішити питання можливості застосування віндикації чи реституції, необхідно виходити зі змісту правовідносин, які виникають між сторонами.

На повернення майна з чужого незаконного володіння спрямований також віндикаційний позов, під яким розуміють позов неволодіючого власника до незаконно володіючого невласника з метою відновлення порушеного володіння річчю шляхом вилучення її в натурі [2, с. 51-55].

У випадку недійсності правочину сторони не вправі застосовувати витребування майна з чужого незаконного володіння (віндикаційний позов), оскільки відносини між сторонами носять зобов'язальний характер. Про наявність зобов'язальних відносин між сторонами недійсного правочину вказує ст. 216 ЦК України, яка у разі недійсності правочину зобов'язує кожну сторону повернути отримане без правової підстави майно. Такі відносини сторін підпадають під зміст ст. 509 ЦК України, відповідно до якої зобов'язанням є правовідношення, де одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку. Особливістю зобов'язальних відносин при застосуванні реституції є те, що вони виникають не з правомірних дій (договорів, інших правочинів) та деліктів, а є наслідком такого юридичного факту як недійсний правочин.

На відміну від реституції витребування майна з чужого незаконного володіння (віндикація) є речово-правовим засобом захисту права власності, що зумовлює неможливість власника індивідуально-визначеного майна – сторони недійсного правочину скористатися таким засобом.

Не слід ототожнювати чи проводити паралелі між реституцією і віндикацією, оскільки мета віндикації - повернути майно власнику, а мета реституції - повернути положення, що існувало до здійснення недійсного правочину і повернення майна з чужого незаконного володіння тут не буде метою, а - наслідком застосування результатів недійсних правочинів.

Список використаних джерел

1. Берестова І.Е., Бобрик В.І. Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави в підприємницькій діяльності (питання теорії і практики): монографія / за заг. ред. О.Д. Крупчана. Київ: НДІППіП, 2006. 150 с.
2. Дзера І.О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 255 с.
3. Скворцов О.Ю. Вещные иски в судебно-арбитражной практике. Москва, 1998. с. 20.
4. Тузов Д.О. Реституция при недействительности сделок и защита добросовестного приобретателя в российском гражданском праве. Москва: Статут, 2017. 206 с.